

A ki még nem járt Mohácson a busók között, az nem tudja átérezni az emberiség téltől való félelmét és a tavasz érkezésének euforikus örömeit. Utazunk hát vissza az időben, és próbáljunk meg belesni az álarcok mögé.

Élet

az álarc mögött

A karácsonyi és húsvéti ünnepek közé ékelődő farsangi időszak hagyományai a népi vallásosságból sarjadtak ki, és már az antikvitástól kezdve együtt járt a különböző maskarákba való beöltözéssel a gonosz szellemek elűzésére, a kicsapongással és a tél szakrális elpusztításával. A mohácsi busójárás eredete a múlt ködébe vész. Az bizonyos, hogy a török hódoltság végén a városba érkező sokácok hozták magukkal a téltemetés ezen rítusát a szülőföldjükről. Ezt igazolják a busójárás balkáni párhuzamai és a korabeli források egyaránt. „Miben a rácz igen ki is szokott csapongani, rút, ijesztő faálarczokat kötvén fel képére” – írta Höbbling Miksa 1852-ben az ünnepről. A század polgárosodó közvéleménye egyre kevésbé nézte el az ünnep dévaj megnyilvánulásait, a 20. század elejére szinte teljesen visszaszorult a Mohácsi-szigeten élő sokác közösségek közé.

Az 1920-as évektől kezdve fedezték fel turisztikai értékét, ekkortól a város vezetése is igyekezett felkarolni a rendezvényt. Az 1950-es években erre is rátelepedett a politika, és egy giccses, ám hagyományaitól, nemzeti és szakrális jellegétől megfosztott látványossággá silányította. A sokác közösség összetartásának hála, ezzel párhuzamosan fennmaradtak az autentikus ismeretek, és 1990 után ez alapján szerveződött újjá a város és a busóközösségek konstruktív együttműködésében a busójárás. Így az eredetileg a horvát ajkú sokácokhoz kötődő hagyomány mára a város szimbólumává vált. A busójárás idejére a város egész területe ünnepi térré változik, ahol mindenki eljátszhatja a saját szerepét, és kibújva a mindennapok által rákényszerített bőréből, szabadon tobzódhat a maszk biztosította arctalanságban. A poklade-nak is nevezett ünnep mindenütt, így Mohácson is összefüggött a törökök kiűzéséről szóló legendával. A kiűzés motívuma a szenvedések miatti bosszúra utalhatott, főleg, hogy az álarcokat vámpiroknak és szellemeknek is értelmezhetjük, akik rémisztő kinézetükkel ijesztették el a törököket. A rengeteg ábrázolásból eredeti mohácsinak az emberarcú maszkot tekinthetjük, amely egyszerre vidám és tekintélyt parancsoló. Ám szigorú törvény tiltja, hogy a mesterek bohócot vagy rémet formázzanak a puhafának számító vörös fűzből.

A hatnapos esemény mindig csütörtökön kezdődik, ez a kisfarsang napja. Ekkor a gyermekek öltöznek be busónak vagy jankelének, azaz a busó segítőjének. Este táncházban folytatódik az ünnepi ráhangolódás. Pénteken a maszkfaragók, iparművészek kiállítása nyitja meg kapuit, busókkal pedig a város kocsmáiban zajló bortúrákon lehet találkozni. Szombaton népdaléneklé-

A busójárás legendái

A mohácsi busójárás hagyományához egy régi, a Balkánon is ismert legenda fűződik. Érdekessége, hogy a sokác népesség szinte egyetlen autentikus mondája, amely máig fennmaradt.

Az 1896-ban lejegyzett történet szerint Mohács lakói a török hódoltság idején a Duna eldugott szigeteire menekültek, házaikat, földjeiket pedig a hódítók foglalták el. Felgyújtották templomaikat, gyermekeiket elrabolták, ezért a félelem mellett egyre nagyobb bosszú hajtotta a mohácsiakat. Egy alkalommal az esti tűz mellett megjelent egy vén sokác, aki ezeket mondta: „*Ne keseredjete el! Ti fogjátok kiűzni a kontyosokat! Jelet fogok küldeni számotokra, mikor elérkezett az idő. Készüljetek fel a harcra, készítsetek különféle fegyvereket fából, faragjatek magatoknak fűzfából rémisztő álarcokat! A jel egy viharos éjszakán érkezik majd mindannyiótoknak, aranyos ruhába öltözött vitéz képében, rémisztő álarcában.*” Ezzel ahogy jött, úgy el is tűnt a vénséges öregember. Nagyon sokat kellett várniuk a jóslat beteljesedésére. Már azok gyermekei sem éltek, akik hallották a jóvendőlést, amikor megjelent előttük fehér paripán az aranyruhába öltözött vitéz. Ő csendben azt parancsolta, hogy fújják meg a száz esztendőn át készült kürtöket, húzzák fejükre az ijesztő fasisakokat, kössék derekukra a varázslattal félelmes hangúvá tett kolompjaikat, és törjenek rá éjjel a városra. Az álmából felvert török lakosság azt hitte, hogy gonosz szellemek jelentek meg és a pokoli hangzavartól annyira megrémültek, hogy vagyonukat hátrahagyva menekültek el Mohácsról.

A sziget felől ma is ugyanúgy csónakokon érkeznek a rémisztő busók, mint háromszáz éve az oszmán megszállókat elkergető őseik.

Busófelszerelések

A busó öltözete és kellékei már a 19. század végén is archaikusnak számítottak, és ekkor meglehetősen elítélően nyilatkoztak róla. Tarnai Károly szerint a busó visszataszító, aki a fejére kifordított báránybőrt húz, amely tartja a fából faragott, állatvérrel vörösrre festett borzalmas pófájú álarcot, amelyen egy fog ki volt ütve a pipa számára. Ehhez tartozott a szőrével kifordított bunda, a szalmával – amely a múlandóság szimbóluma – kitömött gatyá. Erre színes gyapjú női harisnyát húztak, lábukon bocskort hordtak. A bundát marhakötél fogta össze, erre akasztották a kolompot, vállukon pedig óriási tülköt tartottak. Kezükből kereplőt, vagy különleges, fából készített buzogányt fogtak. Utóbbi helyett nemegyszer döglött állatot ragadtak meg, és azzal sóztak rá a járóelők hátára. A polgári viselkedés már a múlté, a felszerelés – amelyhez az eddig említettek mellett tartozhatott még lánc, tarisznya borral vagy éppen hamuval megtöltve, és obramenicának nevezett vízfordó rúd – azonban maradt. Az öltözet legfontosabb része az álarc. Ez fedi el a busó kilétét és teszi ijesztővé. Fűzfából vagy más puha, könnyű fából faragják. Sokác neve a kápá. A maszk szélére általában birkabőrrel készült csuklyát varrnak, tetejére pedig szarvakat erősítenek. A szarvak formáját tekintve igen különbözőek az álarcok: lehet két- vagy többszarvú, kecskeszarvú, kosszarvú, ökörzarvú, fából készült szarvú, de esetenként piros paprika is helyettesítheti a szarvakat. Régebben igen gyakori volt a szarv nélküli is. A főbusó hajdanán babás vagy más néven hármás álarcot viselt. A maszkok az 1950-es évektől egyre kommerszebbekké váltak, de a maszkfaragók az elmúlt évtizedekben visszatartották az autentikus formákhoz.

si verseny szerepel a programban, a busók pedig megemlékeznek a mohácsi történelem jeles napjairól, megkoszorúzzák a Három Vitéz szobrát és a Bensheim téren álló busószobrot. A farsangvasárnap a busójárás fő napja. Sokác táncház van a téren, a busók pedig csoportokba verődve gyülekeznek a város különböző pontjain. Innen a Sokacrévhez mennek, hogy bevárják a szigetről érkező társaikat, majd a közönséggel együtt a Kóló térre vonulnak. Innentől látványos

felvonulás veszi kezdetét saját készítésű ördögszekereiken, miközben ijesztgetik a közönséget, illetve busóbort és más, italkat és édességeket kínálnak a résztvevőknek. A főtéren a polgármester felavat egy újonc busót, majd a kompról leeresztik a telet szimbolizáló koporsót. Este hatalmas körtánc keretében felgyújtanak egy óriási szalmabábut, a napot pedig a sokácból zárja. A hatalmas vendéghad elvonultával hétfőn családi nap keretében folytatódik az ünnepség, kedden pedig a helyieknek szóló program részeként elégetik a telet és a farsangot jelképező koporsót. A brigádokba verődő busók számára ezzel ér véget az év csúcspontjának számító rendezvény. Óriási siker, hogy egyetlen üzleti vállalkozás sem tudta kisajátítani a közösség ünnepét, amelybe a gyermekek szinte beleszóznak, megörökölve szüleik, nagyszüleik jelmezeit, és ezzel biztosítják a busók 21. századi továbbélését.

LEJEGYZTE: VARGA SZABOLCS